

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1917 kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckt motion angående utsträckning av andra kammarens funktionstid.

Närvarande: herrar Edén*, Clason, Hellberg*, Bellinder, K. J. Ekman*, von Geijer, von Mentzer, Stadener*, von Bahr*, von Zweigbergk*, Oscar Olsson*, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumbult*, Räf, Beckman*, Ericsson i Vallsta, Kropp, Magnusson i Kalmar, Svensson i Skönsberg och Andersson i Höckerum*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 43 av herr *Clason* hemställer motionären, att riksdagen ville såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga sådana förändrade bestämmelser i riksdagsordningen, att valperioden till andra kammaren blir fyraårig.

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Vid 1912 års riksdag framställdes av mig i två skilda motioner *Motion 1912.* (I: 17 och I: 18) yrkanden om dels utsträckning av valperioderna till andra kammaren, dels förlängning av funktionstiden för landstingsmän och eventuellt för stadsfullmäktige. Den för båda motionerna gemensamma motiveringen inleddes på följande sätt:

»På alla områden av det moderna samhällslivet är det en erkänd grundsats, att man bör eftersträva att med förhandenvarande arbetskrafter ernå bästa möjliga arbetsprodukt. Slöseri med arbetskrafter är ur ingen synpunkt gagneligt. Det kan dock med fog ifrågasättas, om icke ett sådant slöseri för närvarande hos oss äger rum på grund av nuvarande anordningar av våra politiska och vissa av våra kommunala val med hänsyn till den alltför begränsade funktionstiden för de valde.

Vad först andra kammaren angår, så är funktionstiden till denna som bekant endast tre år. Det torde icke kunna bestridas, att detta inverkar mindre gynnsamt på riksdagsarbetets gång. Säsom i en motion i detta ämne redan för några år sedan påpekats, vilken här i det väsentliga följes, förflyter alltid under den första riksdagen i en valperiod åtskillig tid, innan de nyvalda riksdagsmännen hunnit fullständigt sätta sig in i riksdagsarbetets teknik och göra sig förtrogna med den mängd olikartade spörsmål, som pläga bliva föremål för en riksdags prövning. Deras eget deltagande i arbetet kan sålunda icke bliva så effektivt och ingripande som de mera erfarna kammarledamöternas, och hela arbetet kan i följd därav icke drivas med fullt utnyttjande av verkligen befintliga arbetskrafter. Under valperiodens sista riksdag åter plägar ej sällan en sådan mängd frågor samla sig, vilkas behandling före valperiodens slut anses önskvärd, att de tillsammans med övriga löpande göromål ofta bilda en så stor arbetsbörda, att den lätt förrycker riksdagsarbetets lugna och jämna gång. På den första riksdagen i perioden inverka således de nyss försiggångna valen hinderligt för arbetskraftens fulla utnyttjande, och på den tredje och sista riksdagen i perioden hava de kommande valen i viss mån en liknande inverkan. Återstår alltså blott en riksdag i perioden, som är fri från dylika inflytelser. Också torde det vara erkänt, att valperiodens andra riksdag i regel utmärker sig för det jämnaste och i stort sett mest resultatrika arbetet.

En utsträckning av valperioden skulle väsentligt minska nu antydda olägenheter redan därigenom, att de icke så ofta återkomma; och den vidgade erfarenhet, som redan ett par års deltagande i riksdagsarbetet obestriddligen skänker, skulle bliva bättre utnyttjad än ofta för närvarande. Samarbetet icke blott inom representationen utan även mellan densamma och regeringen skulle tvivelsutan också kunna göras mera fruktbärande, ifall det vore utsträckt utöver en något längre tid.

Om sålunda en mera utsträckt funktionstid för andra kammaren är önskvärd med hänsyn till riksdagsarbetet, så tala skäl, hämtade från valarbetet, samma språk, allra helst efter den allmänna rösträttens och det proportionella valsättets genomförande. Valproceduren är numera både mera omfattande och mera invecklad än tidigare och kräver för sin tillämpning betydligt längre tid och vida större apparat. En valstrid kommer under sådana förhållanden att taga i anspråk långt mera tid, krafter och kostnader än under tidigare dagar, och det vore därför önskvärdt att dess resultat, det skedda urvalet, finge större effektivitet, än om det redan inom tre år ovillkorligen skall omgöras. Å andra sidan äro både den utsträckta rösträtten och det proportionella valsystemet av beskaffenhet att göra representationen till ett trognare uttryck för de politiska tänkesätten inom landet än tillföre, och även ur denna synpunkt synes valresultatets snara omjustering icke vara av så stort behov påkallad. Valmännens eventuella krav att få med täta mellantider ånyo göra sig hörda torde sålunda kunna få något träda tillbaka, och den nya kammare, som valen skapa, i stället få något längre tid att visa vad den verkligen duger till. Valperiodens längd blir ju alltid beroende på en kompromiss under dessa båda hänsyn, men något skäl, varför just treårsperioden skulle träffat det allena riktiga, kan ej framläggas.»

Motionen framhöll därpå, att en jämförelse med motsvarande utländska förhållanden även visade, att man därstädes i regel bättre än hos

oss sökte tillgodogöra sig de en gång valde riksdagsmännens arbetsduglighet. Valperioden till den del av riksdagen, som motsvarade vår andra kammare, vore nämligen i flertalet utländska stater längre än den hos oss gällande, varpå flera exempel gävos. Då emellertid vissa av dessa exempel numera äro föräldrade, lämnas här en korrigerad redogörelse av nuvarande förhållanden. Kortare valperiod än hos oss förekommer i Nordamerikas Förenta staters kongress, där den är tvåårig. En treårig valperiod åter förefinnes, utom hos oss, endast i Finland, Norge och Schweiz. Fyraårig valperiod är stipulerad i till exempel Danmark, Baden, Holland, Belgien, Frankrike, Portugal, Turkiet och Grekland, och fem år gälla såsom valperiod i Preussen, Tyska riket, Storbritannien och Irland, Ryssland, Spanien, Italien, Österrike och Ungern. I Sachsen, Bayern och vissa andra stater ske valen för en tid av sex år. I vissa av nu nämnda stater söker man även på sådant sätt bevara kontinuiteten i riksdagsarbetet, att den andra kammaren icke på en gång helt och hållet förnyas, utan omvalen verkställas successive vart annat eller vart tredje år; så i Baden, Belgien och Sachsen. Särskilt betecknande är, att den längre valperioden flerstädes tillkommit i senare tid på grund av tidigare erfarenheter från en kortare; både i Ungern, Tyska riket, Preussen och Danmark har den ursprungligen varit tre år, men ändrades respektive åren 1886, 1888, 1893 och 1915 till för de tre förstnämnda länderna fem år och för Danmark fyra år.

I min motion fortsattes därefter:

»Det kan emellertid ifrågasättas, om icke alldeles samma grunder, som tala för en utsträckning av valperioden till andra kammaren gälla jämväl andra val. Landstingsmannavalen och i viss mån även stadsfullmäktigevalen hava genom den senaste rösträttsreformen i stort sett fått en ganska stark politisk prägel, och särskilt på de förstnämnda torde i mycket stor utsträckning rent politiska hänsyn utöva en övervägande inverkan. Med det nuvarande tillståndet i landstingsmannaval vart annat år och riksdagsmannaval vart tredje blir resultatet, att under en sexårsperiod man har dessa uteslutande eller övervägande politiska val icke mindre än 5 gånger, något, som torde få erkännas vara ett väl långt drivet slöseri med valarbete. Förlängdes funktionstiden för andra kammarens ledamöter till exempelvis fyra år och för landstingsmän och eventuellt stadsfullmäktige till sex år, med hälften omvald vart tredje, skulle på en sexårsperiod ändock dessa mer eller mindre politiska val återkomma omväxlande 3 och 4 gånger, vilket torde vara tillräckligt. Sexåriga valperioder för val av de korporationer, som motsvara de svenska landstingen förekomma flerstädes i utlandet, såsom i Danmark, flera tyska stater, Frankrike o. s. v.

Då emellertid frågan om förlängning av de kommunala valperioderna både formellt och reellt ej står i något nödvändigt samband med frågan om förlängd funktionstid för andra kammaren, framläggas de skilda yrkandenas klämmor i olika motioner.»

Konst.-utsk.
1912.

Konstitutionsutskottet vid 1912 års riksdag (utl. nr 22) avstyrkte såväl mina motioner som en annan i samma riktning gående, vilken väcktes av hr Hildebrand. Beträffande förslaget om förlängd valperiod till andra kammaren yttrade utskottet såsom skäl för att olägenheterna av förändringen vore större än fördelarna:

»Förslag om en utsträckning av valperioderna för andra kammaren hava redan förut varit framställda i samband med rösträttsfrågans behandling vid 1904 och 1906 års riksdagar, men blevo vid bägge tillfällena av konstitutionsutskottet avstyrkta; sistnämnda år fann sig emellertid utskottet föranlåtet att erkänna, att den föreslagna ändringen i visst hänseende kunde vara till förmån för själva riksdagsarbetet, ehuru detta ej ansågs motväga de därmed förenade olägenheterna. Har man redan förr med fog kunnat göra den invändningen mot en förlängning av valperioderna för andra kammaren, att man därigenom äventyrade att i dess sammansättning ej alltid få ett så troget uttryck som möjligt av den rådande folkmeningen, synes det utskottet att en sådan anmärkning efter de i sammanhang med det proportionella valsättets införande vidtagna grundlagsändringarna fått ytterligare betydelse, då därigenom att numera suppleanter utses samtidigt med de ordinarie ledamöterna tillfälle ej såsom tillföre kan givas åt denna folkmenings växlingar att vid under valperioderna förekommande omval giva sig till känna. Det synes utskottet för övrigt föga överensstämmande med den åtskillnad, som bör förefinnas mellan de båda kamrarnas karaktär, att, sedan man numera nedsatt valperioden för den första kammaren, som man ju velat tillerkänna en viss kontinuitet, från 9 till 6 år, man omedelbart därefter skulle för den andra eller den direkt folkvalda, som anses mera böra vara ett uttryck av den för tillfället rådande folkmeningen, förlänga valperioden från tre till fyra år, såsom herr Hildebrand föreslagit, eller möjligen ännu längre, såsom herr Clason ifrågasatt.»

Utav de länder, i vilka ett proportionellt valsätt finnes infört, har Finland en valperiod på tre år och Belgien en sådan på fyra, varvid det dock är att märka, att halva kammaren i det sistnämnda landet förnyas vartannat år. Uti de av herr Clason anförda länderna, där längre perioder för valen till den ur folkets val direkt utgående kammaren förekomma, äro valperioderna för den första kammaren eller överhuset ävenledes längre eller också är detta sammansatt av självskrivna eller på livstid utsedda ledamöter. Uti vissa av dessa länder anlitas för övrigt upplösningsinstitutet uti ganska stor utsträckning, varigenom valperiodernas längd ej obetydligt inskränkes. De uti vår statsförfattning därom givna bestämmelserna skulle också som en följd av valperiodernas förlängning medföra att av behovet påkallade grundlagsförändringar skulle komma att bliva onödigtvis undanskjutna.»

Granskning
av konst.-
utsk. 1912.

De av 1912 års konstitutionsutskott anförda skälen kan jag icke finna nog bärkraftiga för att motivera ett fortsatt motstånd mot reformen.

Vad först angår en representantkammares ställning till folkmeningen, visar erfarenheten från andra länder, att man endast undantagsvis ansett så korta valperioder, som den hos oss stadgade, erforderliga för att i detta

hänseende fylla alla rimliga krav. Icke heller lär det kunna bestridas, att en genom proportionella val utsedd kammare är ett mera troget uttryck för folkmeningen än en efter majoritetsval utsedd. Övergången till det proportionella valsättet bör således ur denna synpunkt, såsom sedan i motionen framhölls, minska behovet av täta omval. Den roll åter, som ett eller annat enstaka »stickval» till andra kammaren kan tänkas spela för frågan om kontakten mellan kammaren och folkmeningen, överdrives i hög grad, om man vid dessa stickval lägger sådan vikt, som utskottet gjorde 1912; och det skulle ganska mycket förvåna mig, om det i vårt land kunde från de tider, då stickval förekommo, påvisas exempel på, att dessa val spelat någon större betydelse. Vill man av denna anledning avstå från de stora fördelar en längre valperiod skulle medföra, så offerar man dessa för en synnerligen tvivelaktig vinst.

Beträffande därnäst »den åtskillnad, som bör förefinnas mellan de båda kamrarnas karaktär», så beror denna åtskillnad i mycket ringa grad på frågan om den andra kammarens män äro valda för tre år eller fyra år. Längden av denna valperiod rubbar därjämte naturligtvis icke i minsta mån den kontinuitet, som första kammaren besitter genom de successiva valen till densamma, eller de övriga karaktärsdrag, som kunna skilja den från andra kammaren.

Vad vidare angår utskottets utländska exempel, så torde det få erkännas, att de förhållanden, under vilka den finska lantdagen arbetar, äro så olika de svenska, att den näppeligen är ägnad att framföras såsom förebild för förhållandena i vårt land. Att Belgien sedan länge haft fyraåriga valperioder, och att Danmark nu övergått från treåriga till fyraåriga, måste mera vara ett skäl för motionen än mot densamma. Att första kammarens bildande i vissa länder genom självskrivna eller på livstid utsedda medlemmar skulle logiskt böra medföra längre valperioder för andra kammaren, har jag för min del icke lyckats förstå. Snarare borde väl den omständigheten, att val *icke* användes vid den första kammarens bildande, föranleda korta valperioder för den andra kammaren och icke tvärtom. Däremot måste ju medgivas, att en förlängning av valperioderna måhända skulle medföra en längre tidpunkt mellan grundlagsändringar, men icke heller detta skäl synes mig nog vägande för att böra förhindra en ur andra, i 1912 års motion redan frambrurna synpunkter nyttig reform.

Kan jag sålunda ej finna mig övertygad av utskottets skäl mot en förlängning av valperioden till andra kammaren, kan jag det lika litet av vad det (i utlåtandet 1912 nr 23) anförde mot ett förlängande av de kommunala valperioderna. Utskottets argument i detta hänseende begrän-

sade sig väsentligen till att dels åberopa samma skäl, som anförts i fråga om de politiska valen, dels påpeka, att på det kommunala området först nyligen en likformig fyraårig valperiod genomförts och att, såsom utskottet yttrade, »den av motionären påpekade olägenheten av alltför tätt på varandra följande val och därmed förenade valstrider är alltså särskilt vad valen till landstingen beträffar redan i väsentlig mån undanröjd», dels slutligen framhålla, att »förändringar i den riktning, motionären åsyftar, så nyligen blivit vidtagna, att någon erfarenhet därav ej ännu kan föreligga.» För min del vågar jag tro, att den erfarenhet, som *nu* föreligger på dessa områden, till fullo styrkt vad jag då yttrade om olägenheten av »alltför tätt på varandra följande val», och att alltså även på denna punkt skälen för en reform äro starkare än skälen mot densamma.

Vilken omfattning och utgestaltning en sådan reform bör taga, kan givetvis vara föremål för olika meningar. Beträffande funktionstiden till andra kammaren synes mig emellertid en fyraårig valperiod av flera grunder vara att anbefalla. Vad åter angår valen till landstingsmän och stadsfullmäktige, eventuellt även vissa andra kommunala val, torde för det första böra undersökas, om det icke skulle låta sig göra att sammanföra dessa båda grupper av val till samma tidpunkt av året, så att dubbelt valarbete och dubbla valstrider undvekes. Vidare bör ifrågasättas, om det är nödvändigt att bibehålla de alternerande valen, så att hälften underkastas omval vart annat år, eller om det icke skulle låta sig göra att, med bibehållande av den fyraåriga valperioden, låta hela uppsättningen på en gång underkastas omval. Det förefaller som om även vid dylika val det proportionella valsystemet skulle erbjuda betydande garantier för nödig kontinuitet i de kommunala ärendenas handläggning. Längre valperioder än fyra-åriga kunna ock komma under övervägande. Slutligen skulle det gälla att pröva, i vilken tidsrelation till varandra de sålunda sammanförda kommunala valen och andrakammarvalen lämpligen borde ställas. En metod vore att sammanföra dem alla till en och samma tidpunkt vart fjärde år, d. v. s. i regel hava valarbetet och valstriderna blott vart fjärde år. En annan att låta dem alternera, så att val hölles vart annat år, den ena gången politiska, den andra gången kommunala. Även andra möjligheter äro emellertid tänkbara.

Efter principen: politiska val vart annat år, kommunala vart annat, skulle en jämförelse mellan nuvarande och framtida förhållanden te sig på följande sätt:

(RV = riksdagsmannaval; LV = landstingsmannaval; SV = stadsfullmäktigeval.)

Före reformen.

1917. mars SV Stockholm; sept. RV; dec. SV (24 städer).

1918. mars LV; dec. SV (77 städer).

1919. mars SV Stockholm; dec. SV (24).

1920. mars LV; sept. RV; dec. SV (77).

1921. mars SV Stockholm; dec. SV (24).

1922. mars LV; dec. SV (77).

1923. mars SV Stockholm; sept. RV; dec. SV (24).

1924. mars LV; dec. SV (77).

1925. mars SV Stockholm; dec. SV (24).

1926. mars LV; sept. RV; dec. SV (77).

På dessa tio år alltså 24 valkampanjer, låt vara att åtskilliga av dessa endast förekomma i vissa delar av riket.

Efter reformen.

En valkampanj vart annat år, d. v. s. på tio år 5.

Då vid de kommunala valen huvudvikten synes mig ligga på ett sammanförande av valen till desamma till färre valkampanjer, framställer jag yrkande endast härom, och överlämnar åt utskottet, att, om det finner tanken vara värd understöd, välja bland de olika vägar, som kunna tänkas leda till målet. Såsom redan angivits, anser jag frågan om förlängning av nu gällande valperioder därvid även böra kunna komma under omprövning.

Ett ytterligare skäl att nu åter upptaga dessa frågor hämtar jag ur det yttrande, som avgivits av de kommitterade, vilka den 13 oktober 1916 förordnades att avgiva förslag angående åtgärder för beredande av lättnad i riksdagens arbete. Kommitterade hade nämligen å bane även frågan om förlängning av valperioderna till andra kammaren och yttrade därom följande:

»Bland åtgärder för åvägbringande av lättnad i riksdagens arbete har även föreslagits förlängning av valperioderna till andra kammaren. Det har framhållits, att den nuvarande till blott tre år begränsade funktionstiden för de valde måste anses inverka mindre gynnsamt på riksdagsarbetets gång. Under den första riksdagen i en valperiod förflyte alltid åtskillig tid innan de nyvalda riksdagsmännen hunnit fullständigt sätta sig in i riksdagsarbetets teknik och göra sig förtroga med den mängd olikartade göromål, som pläga förekomma vid en riksdag. Deras eget deltagande i riksdagsarbetet kunde sålunda ej bliva fullt effektivt, och hela arbetet komme i följd därav icke att drivas med fullt utnyttjande av befintliga arbetskrafter. Under valperiodens sista riksdag åter plögade av olika skäl ej sällan en sådan mängd frågor samla sig, att de tillsammans med

övriga löpande göromål ofta bildade en så stor arbetsbörda, att den lätt förryckte riksdagsarbetets lugna och jämna gång. Det torde också vara erkänt, att i följd härav valperiodens andra riksdag i regel utmärkte sig för det jämnaste och i stort sett mest resultatrika arbetet.

Det synes oss påtagligt, att åtskilligt talar för denna uppfattning och att på grund härav en förlängning av valperioden från tre till fyra år i sin mån skulle medverka till lättnad i riksdagsarbetet. Lämpligheten av en sådan förlängning torde emellertid i främsta rummet böra bedömas från andra synpunkter än den här ifrågavarande, och den torde dessutom näppeligen böra genomföras annorledes än i sammanhang med en motsvarande omläggning av valperioderna till de kommunala representationerna. Att ingå i prövning av dessa omfattande spörsmål faller uppenbarligen utom ramen för vårt uppdrag.»

Jag tror mig icke förråda någon rikshemlighet, om jag säger, att förslaget om en förlängning i andrakammarledamöternas funktionstid av flere medlemmar inom kommittén mottogs med stora sympatier. Då emellertid kommittén enligt sitt uppdrag icke hade möjlighet att till behandling upptaga frågan om en omläggning av de kommunala valperioderna, var det därmed givet, att hela spörsmålet icke i alla dess delar av kommittén kunde göras till föremål för någon allsidig beredning. Det gjordes vidare inom kommittén gällande, att flera mycket väsentliga vinster av den ifrågasatta förändringen, såsom de längre uppehållen mellan valstriderna och allt vad därigenom kunde besparas av både tid, krafter och kostnader, vore vinster, som icke direkt berörde riksdagsarbetet såsom sådant och av denna anledning icke tillhörde kommitténs uppdrag, låt vara att fordringarna på representanternas eget deltagande i de täta valkampanjerna under stundom ingrepe störande på riksdagsarbetet. I själva verket torde emellertid kommitténs yttrande få betraktas såsom ett starkare stöd för reformen, än vad yttrandets utformning måhända vid första påseendet låter ana. Min egen uppfattning om förslagets betydelse såsom ett medel att göra riksdagsarbetet mera fruktbringande och om dess övriga fördelar är ovan tillräckligt tydligt angiven.»

*Utskottets
yttrande.*

Bestämmelsen, att ledamöterna i riksdagens andra kammare väljas för en tid av tre år och att således valen till denna kammare äga rum vart tredje år, anknyter sig givetvis till den ordning i fråga om riksdagens sammanträden, som gällde innan dessa fr. o. m. 1867 blevo årliga. Ständerna sammanträdde då till lagtima riksdag vart tredje år, och före varje riksdag förrättades val av ledamöter i de tre ofrälse stånden. Då årliga riksdagar infördes, lät man valen till andra kammaren återkomma lika ofta som förut valen till de tre ofrälse stånden.

Det har emellertid i åtskilliga alltsedan 1904 väckta motioner gjorts

gällande, att treårsperioden vore för kort och borde ersättas av en längre valperiod. I den nu förevarande motionen har herr Clason hemställt, att tiden måtte utsträckas från tre till fyra år.

Vid denna frågas behandling hava, liksom vid föregående tillfällen då den i en eller annan form varit före, olika meningar yppats beträffande de fördelar och de olägenheter, varmed den ifrågasatta förändringen ansetts förknippad. Vad angår de av motionären anförda motiven, vill utskottet icke bestrida, att vissa fördelar i fråga om riksdagens arbete skulle kunna vinnas genom ett bifall till det av honom väckta förslaget. Det synes nämligen mycket sannolikt, att en utsträckning av valperioden till riksdagens andra kammare skulle medföra ökad arbetsro och dessutom göra det möjligt för andra kammarens ledamöter att förvärva ökad erfarenhet beträffande de frågor, som i riksdagen förekomma till behandling. Emellertid skulle utskottet icke hava varit berett att uteslutande på denna grund tillstyrka motionen, enär obestriddigen också vissa olägenheter just med hänsyn till riksdagsarbetet måste, på sätt konstitutionsutskottet vid 1912 års riksdag framhållit, uppkomma genom valperiodens förlängning.

Avgörande för utskottets ställning till förslaget har vid sådant förhållande den andra synpunkt blivit, vilken av motionären åberopats till stöd för detsamma. Utskottet är fullt ense med honom därom, att de alltför ofta återkommande valstriderna, vilka år från år taga ökad tid och ökade krafter i anspråk, måste anses innefatta ett starkt argument för förändringen. Ur denna synpunkt har motionären med all rätt betraktat frågan om andrakammarvalens anordning i nära samband med frågan om de kommunala valen. Förslaget om en förlängning av valperioden till andra kammaren är, sett från denna synpunkt, endast ett led i planen på en omläggning av såväl de politiska valen som de kommunala val, vilka faktiskt kommit att få en mer eller mindre politisk innebörd. Den av motionären framförda tanken på en sådan anordning, att valen till stadsfullmäktige och landsting skulle förläggas till samma tid på året, och att de sålunda sammanförda kommunala valen skulle återkomma vart fjärde år, alternerande med de politiska valen, har utskottet — såsom av dess utlåtande (nr 24) över herr Clasons motion nr 44 framgår — funnit mycket tilltalande. För dess förverkligande är emellertid den föreslagna förlängningen av valperioden till andra kammaren en oundgänglig förutsättning. Utskottet har ur denna synpunkt kunnat förena sig om att tillstyrka den av herr Clason väckta motionen.

Därvid förutsätter utskottet, att de grundlagsändringar, vilka i detta syfte föreslås, icke bliva slutgiltigt antagna, förrän frågan om en omläggning av de kommunala valen i överensstämmelse med den av utskottet i

dess utlåtande nr 24 föreslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t kommit under riksdagens prövning. Utskottet förväntar, att detta skall kunna ske redan vid 1918 års riksdag.

Bestämmelser angående längden av valperioden till andra kammaren återfinnas i riksdagsordningens §§ 13, 14, 15 och 17. Den ändring, som i nu förevarande syfte erfordras i §§ 13 och 17 är allenast, att orden »tre» och »treårsperiod» ersättas av »fyra» och »fyraårsperiod». I §§ 14 och 15, som handla om rikets indelning i valkretsar och mandatens fördelning på dessa, fordras därjämte sådana ändringar, att anordningarna för valen alltjämt såsom hittills byggas på folkmängdsförhållandena vid början av året näst före det, då valet sker. I stället för orden: »andra året inom en treårsperiod» böra alltså här på vederbörliga ställen insättas orden: »tredje året inom en fyraårsperiod».

Grundlagarna innehålla på flera ställen bestämmelser, som utan att direkt avse valperiodens längd, dock stå i ett nära sammanhang med denna. Ledamot av andra kammaren har enligt § 21 riksdagsordningen rätt att avsäga sig sin befattning bland annat, då han »såsom riksdagsman bevisat tre lagtima riksdagar». Till grund för detta stadgande ligger givetvis avsikten, att den som blivit vald till ledamot av kammaren i normala fall skall vara skyldig att kvarstå i denna egenskap, till dess valperioden utgått. Det torde icke finnas anledning att rubba detta förhållande, och ordet »tre» i nämnda paragraf torde alltså böra ersättas av »fyra». Tryckfrihetskommittéer (regeringsformen § 108, riksdagsordningen § 70) och opinionsnämnden (regeringsformen § 103, riksdagsordningen § 69) väljas vart tredje år. Grundlagsstiftarens avsikt har uppenbarligen varit, att dessa korporationer skola tillsättas en gång under varje valperiod till andra kammaren; det föreslås för den skull, att de hädanefter skola tillsättas vart fjärde år.

Däremot har utskottet icke velat föreslå ändring i vissa andra stadganden, för vilkas tillkomst den treåriga valperioden visserligen i större eller mindre grad kan hava varit bestämmande, men vilka det icke synes vare sig påkallat eller lämpligt att i detta sammanhang ändra. Dessa stadganden avse dels tiden för val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret (regeringsformen § 72, riksdagsordningen § 71), dels den tid under vilken obetalda utskylder medföra förlust av valrätt (riksdagsordningen § 16).

De föreslagna förändringarna torde böra träda i kraft i och med de val till andra kammaren, som enligt nu gällande bestämmelser skola för rättas i september 1920. Sådan anordning torde dessutom böra vidtagas, att valen till opinionsnämnd och tryckfrihetskommittéer fortfarande

komma att äga rum vid den första riksdagen inom varje valperiod till andra kammaren. I överensstämmelse därmed föreslår utskottet vissa övergångsbestämmelser till regeringsformen och riksdagsordningen. I samband med sist nämnda övergångsbestämmelsers antagande synas de övergångsbestämmelser, som 1909 insattes i riksdagsordningen men numera sakna betydelse, i det att de allenast avse förhållandena under åren 1910—15, böra upphävas.

Den föreslagna reformen föranleder i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909 inga andra förändringar än att i §§ 66 och 68 orden »tre» och »treårsperioden» utbytas mot orden »fyra» och »fyraårsperioden». Dessa ändringar torde först i samband med de föreslagna grundlagsändringarnas slutliga antagande böra upptagas till behandling.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av herr Clasons motion måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 103 och 108 regeringsformen samt § 13, § 14 mom. 2, § 15 mom. 1 och 4, § 17 mom. 1 och 2, § 21, § 69 och § 70 riksdagsordningen, så ock till övergångsstadganden i regeringsformen och riksdagsordningen.

Regeringsformen.

Regeringsformen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 103.

§ 103.

Lagtima riksdag skall vart *tredje* år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huvuvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras

Lagtima riksdag skall vart *fjärde* år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras

(Nuvarande lydelse:)

viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom föregående § handlar, likväl kunde anses böra från detta kall skiljas. Beslutar — — — — — belopp.

§ 108.

Lagtima riksdag skall vart *tredje* år, på sätt i riksdagsordningen sägs, förordna sex för kunskaper och lärdom kände män att jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa — — — — — kommitterade.

Riksdagsordningen.

§ 13.

Andra kammarens ledamöter skola till ett antal av tvåhundra trettio väljas för en tid av *tre* år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

§ 14.

2. Stad, som utgör del av län, skall, där stadens folkmängd vid

(Föreslagen lydelse:)

viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom föregående § handlar, likväl kunde anses böra från detta kall skiljas. Beslutar — — — — — belopp.

§ 108.

Lagtima riksdag skall vart *fjärde* år, på sätt i riksdagsordningen sägs, förordna sex för kunskaper och lärdom kände män att jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa — — — — — kommitterade.

Övergångsstadgande.

Nämnd, varom i 103 § sägs, skall tillsättas år 1921, då ock kommitterade skola förordnas jämlikt 108 §.

Riksdagsordningen.

§ 13.

Andra kammarens ledamöter skola till ett antal av tvåhundra trettio väljas för en tid av *fyra* år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

§ 14.

2. Stad, som utgör del av län, skall, där stadens folkmängd vid

(Nuvarande lydelse:)

början av *andra* året inom en *treårsperiod* uppgår till eller överstiger tre tvåhundredrettiondelar av rikets folkmängd, utgöra en valkrets i fråga om val, som avser tid efter periodens utgång; dock må stad, vars folkmängd utgör minst sex tvåhundredrettiondelar av rikets folkmängd, kunna delas i valkretsar.

Inträffar vid början av *andra* året inom en *treårsperiod*, att i stad, som utgör en valkrets, folkmängden ej längre uppgår till en nittiondel av rikets folkmängd, skall staden icke vidare bilda egen valkrets.

§ 15.

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av *andra* året näst före den *treårsperiod*, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel av rikets folkmängd.

4. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, fastställs för varje *treårsperiod* av Konungen.

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas under september månad året näst före början av de *tre* år, för vilka valen gälla.

(Föreslagen lydelse:)

början av *tredje* året inom en *fyraårsperiod* uppgår till eller överstiger tre tvåhundredrettiondelar av rikets folkmängd, utgöra en valkrets i fråga om val, som avser tid efter periodens utgång; dock må stad, vars folkmängd utgör minst sex tvåhundredrettiondelar av rikets folkmängd, kunna delas i valkretsar.

Inträffar vid början av *tredje* året inom en *fyraårsperiod*, att i stad, som utgör en valkrets, folkmängden ej längre uppgår till en nittiondel av rikets folkmängd, skall staden icke vidare bilda egen valkrets.

§ 15.

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av *tredje* året näst före den *fyraårsperiod*, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel av rikets folkmängd.

4. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, fastställs för varje *fyraårsperiod* av Konungen.

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas under september månad året näst före början av de *fyra* år, för vilka valen gälla.

(Nuvarande lydelse:)

2. Förordnar Konungen om nya val, förrättas dessa ofördröjligen för den tid, som återstår av *treårsperioden*.

§ 21.

Riksdagsman, som för andra kammaren vald blivit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för avsägelse. Som sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder över 60 år;
3. att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat *tre* lagtima riksdagar.

Avsägelse — — — befallningshavande.

§ 69.

Lagtima riksdag skall vart *tredje* år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren genom sluten omröstning inom sig utser tjugofyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas.

(Föreslagen lydelse:)

2. Förordnar Konungen om nya val, förrättas dessa ofördröjligen för den tid, som återstår av *fyraårsperioden*.

§ 21.

Riksdagsman, som för andra kammaren vald blivit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för avsägelse. Som sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder över 60 år;
3. att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat *fyra* lagtima riksdagar.

Avsägelse — — — befallningshavande.

§ 69.

Lagtima riksdag skall vart *fjärde* år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren genom sluten omröstning inom sig utser tjugofyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas.

(Nuvarande lydelse:)

Denna nämnd träder samma dag
den blivit vald tillsammans.

Nämndens — — — föreskrives.
I — — — — — ledamöter.

§ 70.

Lagtima riksdag skall vart tredje
år förordna sex för kunskaper och
lärdom kände män att, jämte justiti-
ombudsmannen, som bland dem
förer ordet, utöva vård över tryck-
friheten. Dessa — — — — man.

Övergångsstadgande.

1. Riksdagsman i första kam-
maren, som är vald med tillämpning
av de före år 1909 gällande stad-
ganden, äger ej med sin befattning
fortfara längre än till början av första
sexårsperioden för den valkrets, som
utsett honom. Har han vid ingången
av året näst före sagdu period sin
befattning icke nio år innehaft, må
han därmed fortfara till årets slut,
ändå att under tiden nio år från
valet förflyta.

Där tjänstgöringstidens slut ej
sammanfaller med början av sexårs-
period för den valkrets, som är be-
rättigad till platsen, skall val, som
för platsens besättande hålles, gälla
för tiden intill början av närmaste
sexårsperiod för valkretsen. Samma
lag vare, där platsen varder ledig
före tjänstgöringstidens utgång.

2. För den grupp av valkretsar,
vilken är den första enligt den i val-

(Föreslagen lydelse:)

Denna nämnd träder samma dag
den blivit vald tillsammans.

Nämndens — — — föreskrives.
I — — — — — ledamöter.

§ 70.

Lagtima riksdag skall vart fjärde
år förordna sex för kunskaper och
lärdom kände män att, jämte justiti-
ombudsmannen, som bland dem
förer ordet, utöva vård över tryck-
friheten. Dessa — — — — man.

Övergångsstadgande.

Intill dess nya val i hela riket
till andra kammaren första gången
förrättas efter utgången av augusti
månad 1920, skola i fråga om val
till kammaren tillämpas de före 1918
i sådant hänseende gällande stad-
ganden. Vill riksdagsman, som en-
ligt dessa stadganden blivit vald, av-
säga sig befattningen, äge rätt där-
till även i det fall att han tillföre
såsom riksdagsman bevistat blott tre
lagtima riksdagar.

Nämnd, varom i 69 § sägs, skall
tillsättas år 1921, då ock kommit-
terade skola förordnas jämlikt 70 §.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

lagen mellan grupperna stadgade ordning, utgöres första sexårsperioden av åren 1910—1915.

Förordnar Konungen om nya val till första kammaren, innan val i sjätte gruppen förrättats för sexårsperiod, skola de nya valen gälla för grupp, som valt för sexårsperiod, till periodens utgång och för annan grupp till början av dess första sexårsperiod.

3. Intill dess nya val i hela riket till andra kammaren första gången förrättas efter utgången av augusti månad 1910, skola i fråga om val till kammaren tillämpas de före år 1909 i sådant hänseende gällande stadganden.

4. Om riksdagsmans rätt till resekostnadsersättning samt arvode eller dagtraktamente skola de före år 1909 gällande stadganden tillämpas i avseende å riksdag, som sammanträder före den 1 januari 1910.

Stockholm den 24 maj 1917.

På konstitutionsutskottets vägnar:

SAM. CLASON.

Reservation:

av herrar *Clason* och *von Mentzer* mot viss del av motiveringen.
